

УДК: 811.111'255.4:821.111(94)

DOI 10.31652/2521-1307-2020-29-155-162

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АВСТРАЛІЙСЬКИХ ГУМОРИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ НА ПРИКЛАДІ ОПОВІДАНЬ ГЕНРІ ЛОУСОНА

Людмила Романюк

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Україна, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21

e-mail: romanyuk.l@donnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-5295-4429

Наталя Іщук

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Україна, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21

e-mail: natadestiny@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8801-2679

Олена Корж

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Україна, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21

e-mail: madam.korzh2017@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8130-9111

Стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу австралійських гумористичних художніх текстів. Проаналізовано гумористичні тексти Генрі Лоусона, зокрема, художньо-стилістичні засоби, які використовують під час перекладу на іншу мову з урахуванням особливостей національного й культурного контексту.

Ключові слова: гумористичні художні тексти, особливості перекладу, комічний ефект, гіпербола, парадокс.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА АВСТРАЛИЙСКИХ ЮМОРИСТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ ГЕНРИ ЛОУСОНА

Людмила Романюк

Донецкий национальный университет имени Василя Стуса

Украина, г. Винница, ул. 600-летия, 21

e-mail: romanyuk.l@donnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-5295-4429

Наталя Іщук

Донецкий национальный университет имени Василя Стуса

Украина, г. Винница, ул. 600-летия, 21

e-mail: natadestiny@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8801-2679

Елена Корж

Донецкий национальный университет имени Василя Стуса
Украина, г. Винница, ул. 600-летия, 21
e-mail: madam.korzh2017@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8130-9111

Статья посвящена исследованию особенностей перевода австралийских юмористических художественных текстов. Проанализированны юмористические тексты Генри Лоусона, в частности, художественно-стилистические приемы, которые используются при переводе на другой язык с учетом особенностей национального и культурного контекста.

Ключевые слова: юмористические художественные тексты, особенности перевода, комический эффект, гипербола, парадокс.

**THE TRANSLATION PECULIARITIES OF AUSTRALIAN HUMOROUS TEXTS ON
THE STORIES BY HENRY LAWSON**

Liudmyla Romaniuk

Vasyl Stus' Donetsk National University
21, 600-richchia Str., Vinnytsa, Ukraine
e-mail: romanyuk.l@donnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5295-4429

Nataliia Ishchuk

Vasyl Stus' Donetsk National University
21, 600-richchia Str., Vinnytsia, Ukraine
e-mail: natadestiny@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8801-2679

Olena Korzh

Vasyl Stus' Donetsk National University
21, 600-richchia Str., Vinnytsa, Ukraine
e-mail: madam.korzh2017@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8130-9111

The given article deals with the investigation of the translation peculiarities of humorous art texts. The humorous texts by Henry Lawson and artistic and stylistic devices, which have been used in the translation into other language with the peculiarities of national and cultural aspect, have been analyzed in the article.

Hyperbole is a favorite stylistic means of many writers, including Australian. It is not only exaggerated but also creates grotesque effect (grotesque), which, in turn, leads to a humorous effect. Grotesque is used for mockery of human condition that looks absurd in unexpected situations. Henry Lawson uses this stylistic means when the description of the characters' actions or the result of actions is needed. Among the comic linguistic resources Lawson shows the combination of diversified concepts.

It was found that the basis of situational humor (the combination of unexpected situations) is the duality of the situation. Certain situations can be interpreted in different ways. First, the duality remains undetected, leading to a false understanding of it. The differences between the two different interpretations and the effect of surprise create a comic effect for the situation. For the humorous matter of course sensual visual nature of certain subjects, the game using the size of the object (grotesque caricature) and the fantastic combinations are important. At the same time, wit (sharpness), appearing from a comparison, based on the convergence of the separated from each other concepts. Thus, the features of translation is adequate transmission of humorous texts as well as the complete or partial disappearance of the comic and the addition of the own humorous aspect by the interpreter.

Keywords: *humorous art texts, translation peculiarities, comical effect, hyperbole, paradox.*

Постановка проблеми. Дослідження національного гумору в контексті етнонаціональної культурної специфіки та його особливостей, зумовлених непорозуміннями унаслідок збоїв комунікації, має водночас загальнотеоретичне та практичне значення, набираючи особливої актуальності у зв'язку з нагальною потребою в розбудові адекватного міжкультурного спілкування. Варто зазначити про потребу поєднання досягнень філософських, літературознавчих (теоретичне вивчення комічного) та філологічних (зв'язок мови та культури загалом та теорія перекладу зокрема) дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велике значення для розуміння феномена художнього перекладу мають праці А. Андреса, Р. Барта, Л. Бархударова, М. Бахтіна, З. Волкової, Н. Галеєвої, М. Гаспарова, Б. Григор'єва, І. Кашкіна, В. Комісарова, В. Коптілова, А. Коралової, Ю. Левіна, І. Левого, А. Лілової, О. Потебні, І. Ревзіна, Я. Рецкера, П. Топера, С. Флоріна, Г. Чернова, А. Федорова, Л. Щерби та ін.

Важливий внесок у вивчення природи комічного та гумористичного зробили М. Бахтін, А. Бергсон, Ю. Борєв, Ж. Лакан, К. Лоренц, З. Фройд та ін.

Незважаючи на наявну джерельну базу щодо проблеми якісного перекладу художніх текстів, зазначена проблема все ще вимагає подальшого вивчення, оскільки в теорії і практиці перекладу немає однозначної відповіді на питання про якісний художній переклад гумористичних текстів.

З огляду на актуальність та недостатню розробленість теорії і практики перекладу художніх текстів, **мета статті** полягає в аналізі особливостей перекладу австралійських гумористичних текстів на прикладі оповідань Генрі Лоусона.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гумор має досить чіткі національні характеристики, які виявляються і у виборі його предмета, і в різних «технологіях» створення сміхового ефекту. Ця специфіка не завжди піддається чіткому формулюванню, оскільки феномени людської культури взагалі ніколи не підлягають остаточній формалізації. Проте і на професійному, і на побутовому рівні визнана відмінність різних національних гумористичних традицій [2, с. 59–70]. Зокрема, австралійський гумор нерідко оцінюється як занадто специфічний для того, щоб завжди бути зрозумілим для представників інших народів. Однак значна частина цієї «незрозумілості» є результатом не відмінних менталітетів, а некоректних перекладів.

Гумор настроює на більш вдумливе, серйозне ставлення до предмета сміху, на осягнення правди, незважаючи на смішні дивацтва. Гумор виступає як наступник безособового найдавнішого типу комічного – обрядово-ігрового та святкового сміху. Сферою гумору є особистісне начало в суб'єкті сміху, предметі сміху, критеріїв оцінки.

Пасивне й усепрощаюче співчуття до зображуваного є характерною рисою гумору. Гумор часто межує з безглуздом або забороненим.

А. Болдирева вважає, що в основі гумору є алогічні моменти, які виявляються в порушенні законів формальної логіки, відповідно до яких будуються всі правильні висловлювання, тобто лінгвістичною основою гумористичного ефекту є семантичні зрушення, які відбуваються в окремих словах чи мовленнєвих структурах, під впливом не очікувано використаного сусіднього слова або елемента в певному контексті (мовний гумор) і суміщення несподіваних ситуацій (ситуативний гумор) [1, с. 112].

Комічний ефект у мовному гуморі створюється в такий спосіб, як і в ситуативному, але до цього додається ще один елемент – слухач або читач тексту. Варто зазначити, що існує відсутність одного з елементів або невідповідність змісту формі. Супутнім ефектом завжди є підвищена експресивність висловлювання. В основі такої експресії лежить, як уже зазначалося, чинник несподіванки, незвичності, відступу від норми.

Гумористичний ефект звичайних загальноживаних слів пов'язаний передусім з можливостями їх метафоризації і з їхньою багатозначністю. Гумор посилюється за рахунок окремих слів при різному їх поєднанні, набутті ними додаткового комічного забарвлення в комічному середовищі, при непорозуміннях, що виникають протягом діалогів і взаємних реплік персонажів.

Слова, іноді фрази, вирвані із звичного контексту починають працювати в нових умовах, створюючи комічний ефект. Більшість англійських авторів використовують у своїх творах так названі кліше, які, повторюючись, створюють іронічне звучання (наприклад, *heart of gold, crown of thorns, angel of mercy* etc.). До цього типу можуть належати як фразеологічні одиниці, так й інші словосполучення. Згідно з етимологією, усі словосполучення колись були мовними метафорами. Колись вони прикрашали мову, виникнувши як яскраві образи, із часом вони втратили цю образність та перетворилися на кліше. Проте, коли кліше вживаються в нових контекстах, вони набувають нової образності. Проте на першому плані з'являється узагальнене сприйняття цих сполучень таких як: а) колись подібних; б) книжкових; в) такі, що викликають навіть не завжди історико-культурні асоціації [3, с. 19]. Кліше відіграють важливу роль в актуалізації іронії.

Гіпербола є улюбленим стилістичним засобом багатьох письменників, вона не тільки перебільшує, але й створює гротескний ефект (гротеск), який, своєю чергою, реалізується в гумористичному ефекті. Генрі Лоусон, зокрема, використовує цей стилістичний засіб, коли потрібно описати дії персонажів або результат дій. Наприклад:

Ноги Енди рванулись вперед прежде, чем заработала его мысль, и он помчался за Дэйвом и Джимом. А пес пустился вдогонку за Энди. Дэйв и Джим были хорошими спринтерами, особенно Джим. Энди же был медлителен и неуклюж, но зато силен и вынослив, и у него хорошо работали легкие [4, с. 124].

Andy's legs started with a jolt; his legs started before his brain did, and he made after Dave and Jim. And the dog followed Andy.

Dave and Jim were good runners--Jim the best--for a short distance; Andy was slow and heavy, but he had the strength and the wind and could last [5].

Серед мовних засобів комічного ми знаходимо в Лоусона поєднання різнопланових понять (у Хангерфорді з цистерни «пили кози, вівиці, собаки та решта населення»; Стілмен прийшов уночі, «наповнений до країв обуренням і данідинським пивом...», у містера Смеллінгшека на сніданок була «досить добре приготвлена відбивна і листок» Геральда...), метафоричне використання професіоналізмів. Наприклад, у реченні:

«*The swag had been prospected and fos sicked for a clue, but yielded none*», щоб показати марність пошуків речей, які могли б поживавити пам'ять крутія, «забув», хто він і звідки, ужиті дієслова з лексику старателів, рідко гіперболу й метонімію (свегмен був «*одягнутий в коленкоріві латки*»).

Коли ж мова йде про проблеми суспільного звучання (земельну реформу, яка не виправдала сподівань незаможних («Зайнятися сільським господарством»), безглузду роз'єднаність колоній («Хангерфорд»), застарілі звичаї («Редклейській герой», «Забутий світ»), куцу філантропію та святенництво буржуа («Будильник Арві Еспінолла», «Два хлопчика з заводу братів Грайндер»)), письменник удається до сатири, зображення набуває рис гротеску.

Збереження фонетичних мовних особливостей Лоусон використовує як засіб індивідуального характеру персонажа і як засіб досягнення комічного ефекту. Цій подвійній меті служить ірландський акцент (brogue) золотошукача на прізвисько Пшеничне Борошно («Відчайдушний ірландець») або фермера О'Деніа («Забутий світ»), який уперто твердить, що хоче жити по-добросусідськи, але «звести рахунки де з ким усе ж доведеться».

У промові оповідачів-дотепників чимало каламбурів («*Stiffner'll stiffen us*», «*They called it dining-rooms, but it was only one room and there wasn't half-enough room in it to work your elbows*»). Відтворюється рух усної розповіді: повторюються однорідні синтаксичні конструкції («*Meanwhile Smith ate, worked, and slept, and borrowed tobacco and forgot to return it...*»), робляться паузи, коли оповідач затинається («*He was scarcely more'n boy – about nineteen – and a soft kind of a fellow, something like you, only good-looking – that is, he was passable*»), нарощуються означальні слова за ознакою посилення якості («*He was apt to be obstinately, uncomfortably, exasperatingly truthful*»).

Прикладів майстерності Лоусона в поданні мовної характеристики персонажів в аналізованих оповіданнях можна було навести багато. В оповіданні «Заряжений собака» Лоусон демонструє австралійський гумор.

Зокрема, письменник приділяє увагу характеристиці пса та його породи загалом. Для цього він використовує метафору у поєднанні з іронією та метафоричний епітет.

У них была большая черная, обученная носить поноску дворняжка; собственно говоря, это был еще крупный щенок, глупый четвероногий друг; он все время крутился вокруг них и стегал их по ногам своим тяжелым хвостом, размахивая им, как кнутом [4, с. 123].

They had a big black young retriever dog--or rather an overgrown pup, a big, foolish, four-footed mate, who was always slobbering round them and lashing their legs with his heavy tail that swung round like a stock-whip [5].

Це порівняння від початку створює гумористичний ефект. При цьому перекладач досить уміло добирає переклад для передачі гумористичного ефекту тексту оригіналу. Наприклад: *При первом взгляде на него в глаза бросалась только широко открытая красная пасть, – он всегда ухмылялся собственной глупости. Казалось, к жизни, к миру, к своим двуногим друзьям и к своей привычке таскать поноску он относился юмористически* [4, с. 123].

Most of his head was usually a red, idiotic, slobbering grin of appreciation of his own silliness. He seemed to take life, the world, his two-legged mates, and his own instinct as a huge joke [5].

Свою чергою, гумористичний ефект досягається за рахунок іронічного ставлення автора (в особі оповідача) до того, про що або про кого йдеться у повісті, особливо, під час характеристики самої ситуації.

Отже, у цьому випадку гумористичний ефект досягається за рахунок порушення норми, зіткнення несподіваного. Отже, прикладом цього може бути стилістичний засіб парадокс. За своєю сутністю він і є сама суперечність. Тут тільки перекладач використовує засіб парадоксу для створення й досягнення гумористичного ефекту під час перекладу, тобто він поєднує розмовний та офіційний стилі мовлення. Наприклад,

Раньше у них была еще кошка; во время жары она сдохла, и Энди закинул ее подальше в заросли. Как-то рано утром, примерно через неделю после этого, пес нашел ее, притащил в лагерь и положил у входа в палатку. Ребята, встав в это раннее летнее утро и подозрительно приюхиваясь к приторно-сладкой атмосфере, сразу обнаружили покойницу [4, с. 123].

They had a cat that died in hot weather, and Andy threw it a good distance away in the scrub; and early one morning the dog found the cat, after it had been dead a week or so, and carried it back to camp, and laid it just inside the tent-flaps, where it could best make its presence known when the mates should rise and begin to sniff suspiciously in the sickly smothering atmosphere of the summer sunrise [5].

Для створення гумористичного ефекту Генрі Лоусон використовує також порівняння: *Собака рыскала вокруг, как будто что-то потерял* [4, с. 123]. *The retriever went nosing round after something he seemed to have missed* [5].

До того ж, перекладач досить уміло передає ситуативний гумор, який використовував Генрі Лоусон у тексті-оригіналі. Наприклад, *Ни Дэйв, ни Джим, ни Энди – так же как и собака – никогда потом не могли объяснить, почему они неслись друг за другом, но Дэйв мчался точно по следу Джима, Энди бежал за Дэйвом, собака крутилась вокруг Энди, а горящий шнур болтался туда и сюда, шипел, трещал и вонял* [4, с. 124].

They could never explain, any more than the dog, why they followed each other, but so they ran, Dave keeping in Jim's track in all its turnings, Andy after Dave, and the dog circling round Andy – the live fuse swishing in all directions and hissing and spluttering and stinking [5].

У такий спосіб письменник демонструє, наскільки персонажі були налякані, і це стає безглуздим та смішним. Гротескність використовується для глузування над станом людей, які виглядають абсурдними в несподіваних ситуаціях.

Треба зазначити, що письменник для посилення гумористичного ефекту не тільки використовує порівняння персонажів, але й надає собаці властивості та здатності, що притаманні людині. Через те пес думає, розуміє та спілкується з головними героями, що, своєю чергою, призводить до ситуативного гумористичного ефекту. Наприклад, *Дэйв орал и проклинал собаку, а та, увидев, что он обиделся, покинула его и бросилась за Джимом, который был далеко впереди. Джим метнулся к дереву и взобрался на него с ловкостью сумчатого медведя. Это было молодое деревце, и Джим не мог влезть выше чем на десять – двенадцать футов. Собака положила патрон у подножия дерева – осторожно, как будто это был котенок, и стала прыгать, скакать и радостно лаять* [4, с. 125].

Dave roared and cursed at the dog, who seeing that Dave was offended, left him and went after Jim, who was well ahead. Jim swung to a sapling and went up it like a native bear; it was a young sapling, and Jim couldn't safely get more than ten or twelve feet from the ground. The dog laid the cartridge, as carefully as if it was a kitten, at the foot of the sapling, and capered and leaped and whooped joyously round under Jim [5].

Ще один приклад, як пес реагує, немов людина, на дії головного героя: *Джим добежал до какой-то ямы глубиной футов в десять, соскользнул на дно, прямо в мягкую грязь, и*

оказался в безопасности. Собака с минуту стояла у края ямы, сардонически усмехаясь и как бы размышляя, не сбросит ли патрон на Джима [4, с. 125].

*Jim ran to a digger's hole, about ten feet deep, and **dropped down into it--landing on soft mud--and was safe. The dog grinned sardonically down on him, over the edge, for a moment, as if he thought it would be a good lark to drop the cartridge down on Jim*** [5].

Варто відзначити доречний переклад епітетів, які сприяють розвитку уявлення читача та характеризують головних персонажів оповідання. Наприклад, *Томми залез под кухню между сваями, но, к счастью для находившихся в ней, там сидел злобный рыжий пес-ублюдок, который ушел туда копить свою злость. Это был подлый, драчливый, вороватый пес, которого соседи давно хотели пристрелить или отравить* [4, с. 126].

The retriever went in under the kitchen, amongst the piles, but, luckily for those inside, there was a vicious yellow mongrel cattle-dog sulking and nursing his nastiness under there--a sneaking, fighting, thieving canine, whom neighbours had tried for years to shoot or poison [5].

Вдалим є переклад епізода про пса, який загинув. Наприклад, *Глядя на то, что от нее осталось, можно было подумать, что сначала лошадь швырнула собаку копытом в огонь, потом ее основательно переехали тачкой и, наконец, с размаху шлепнули об забор* [4, с. 126].

When the smoke and dust cleared away, the remains of the nasty yellow dog were lying against the paling fence of the yard looking as if he had been kicked into a fire by a horse and afterwards rolled in the dust under a barrow, and finally thrown against the fence from a distance [5].

Отже, було виявлено, що в основі ситуативного гумору лежить подвійність ситуації. Певну ситуацію можна інтерпретувати по-різному. Спочатку подвійність залишається непоміченою, що веде до її помилкового розуміння. Відмінності між двома різними інтерпретаціями та ефект несподіванки для ситуації створюють комічний ефект. Для гумористичного, звичайно, має значення почуттєво наочна природа певного предмета, гра за допомогою розмірів предмета (гротеск, карикатура), на фантастичних сполученнях. Водночас дотепність (гострота), виростаючи з порівняння, будується також на зближенні віддалених один від одного понять. Особливостями перекладу є не лише адекватна передача гумористичного текстів, а й повне або часткове зникнення гумористичного та додавання перекладачем власного гумористичного аспекту.

Найближчі перспективи подальшого дослідження обраної проблеми ми вбачаємо у визначенні інших художньо-стилістичних засобів створення гумористичного ефекту під час перекладу на іншу мову на прикладі творів Генрі Лоусона.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдырева А. Е. Лингво-когнитивные механизмы создания юмористического эффекта. *Мова і культура*. 2004. Вип. 7, т. 4/1. С. 111–116.
2. Борев Ю. Б. Комическое, или О том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает реальность бытия. Москва : Искусство, 1970. 269 с.
3. Походня С. И. Языковые виды и средства реализации иронии. Киев : Наук. думка, 1989. 128 с.
4. Лоусон Г. Заряженная собака : рассказ / пер. Л. Либерзон. URL : <http://fantlab.ru/translator12174> (дата звернення: 19.12.2019).
5. Lawson H. The Loaded Dog. URL : <http://www.readbookonline.net/readOnLine/13005/> (дата звернення: 19.12.2019).

REFERENCES

1. Boldyireva A. E. Lingvo-kognitivnyie mehanizmyi sozdaniya yumoristicheskogo effekta. *Mova i kultura*. 2004. Vip. 7, t. 4/1. S. 111–116.
2. Borev Yu. B. Komicheskoe, ili O tom, kak smeh kaznit nesovershenstvo mira, ochischaet i obnovlyaet cheloveka i utverzhaet realnost byitiya. Moskva : Iskusstvo, 1970. 269 s.
3. Pohodnya S. I. Yazykovyie vidyi i sredstva realizatsii ironii. Kiev : Nauk. dumka, 1989. 128 s.
4. Louson G. Zaryazhennaya sobaka : rasskaz / per. L. Liberzon. URL : <http://fantlab.ru/translator12174> (data zvernennia: 19.12.2019).
5. Lawson H. The Loaded Dog. URL: <http://www.readbookonline.net/readOnLine/13005/> (data zvernennia: 19.12.2019).

Романюк Людмила Вячеславівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Донецького національного університету імені Василя Стуса (Україна).

Романюк Людмила Вячеславовна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Донецького національного університету імені Василя Стуса (Україна).

Romaniuk Liudmyla, Candidate of Philological Sciences, PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Foreign Languages for Specific Purposes, Vasyl Stus' Donetsk National University (Ukraine)

Ищук Наталя Юрїївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Донецького національного університету імені Василя Стуса (Україна)

Ищук Наталия Юрьевна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры иностранных языков профессионального направления Донецкого национального университета имени Василя Стуса (Україна)

Ishchuk Nataliia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages for Specific Purposes, Vasyl Stus' Donetsk National University (Ukraine)

Корж Елена Юрїївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Донецького національного університету імені Василя Стуса (Україна)

Корж Елена Юрьевна, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры иностранных языков профессионального направления Донецкого национального университета имени Василя Стуса (Україна)

Korzh Olena, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages for Specific Purposes, Vasyl Stus' Donetsk National University (Ukraine)

Стаття надійшла: 06.11.2019

Статтю прийнято до друку: 13.11.2019